

հարին¹ ժողովէր զանձա, և եթէ² յայն-
ժամ ոչ կարէիր³ առնուլ յերկիւղէ միւ-
սոյ առաքելոյ⁴, որ լինէր քեզ ուղեկից,
իսկ այժմիկ թէ խնդրել էր քեզ ժամա-
նակ, և երթեալ էիր ի քաղաքս⁵ հրէից
կամ հեթանոսաց բռնկութեամբն⁶ զոր

առնէիր անդ, որչափ և կամէիր, այնչափ
ժողովէր ոսկի և արծաթ⁷, Չոգաւ Յու-
ղայ⁸ առ քահանայապետսն զի վասն ե-
րեսուն արծաթոյ մերկասցի⁹ յամենայն
մեծութենէ¹⁰:

ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿ

ՐԷՍԵՆԻ ԲԺՅԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

(Շար. անս Բզմ. 1922 էջ 167)

Րէստէն ժողովէր զարու վերջերն և յիշատակէր
սկիզբները ծաղկած համալսարանական հին
հայ բժիշկներու երևելիներէն էր, անունը
Միքայէլ Խնած էր Կ. Պոլիս 1774-1776
թուականներուն, և զաւակն էր (Ղալա-
թիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին աւագե-
րէցներէն¹ Դաւիթ-Դանիէլեան կաթողի-
կոսական վեհապետ միջոցին հաշտարարի
մեծ դեր կատարող) նշանաւոր Տէր Պետրոս
Քահանային, որուն անունով մեր բժիշկն
ալ կը կոչուէր Տէր Պետրոսեան:

Տէր Պետրոս, որուն համար կ'աւան-

դուի² թէ կը մականուանէր Միհայիլ օղոս
կամ Միհայիլեան, կ'ունենայ շատ զա-
ւակներ. ասոնց երեքը մանչ էին. կրտսերը
Միքայէլ Բժիշկն էր, իսկ երէցները՝ Սե-
րոբէ, Քերորէ, որոնք յետոյ բախտին
բերումով կը ստիպուին զաղթել Կովկաս.
հոն մականունին կը փոխեն «ՊԱՏԿԱ-
ՆԵԱՆ»-ի, և հետզհետէ կ'ըլլան հայր այն
նշանաւոր տաղանդներուն և վիպագիր-
բանաստեղծներուն, որոնք Ռուսահայերուն
ու ամբողջ Հայութեան մէջ «Պատկանեան»
անունը սիրելի բնած են և պաշտելի:

1. Ս. զանձա սահարից:

2. Ե. ժողովէր զանձ և եթէ. — Ս. կը տարբերի
Ե. և արծաթ. — Հ. ժողովեալ էր քեզ զանձ, և թէ:

3. Ե. ոչ կամիր:

4. Ս. և Հ. առաքելոյն:

5. Ե. ուղեկից. այժմու թէ խնդրեալ էր քեզ ժա-
մանակ և երթեալ էիր ի քաղաքս: — Ս. ուղեկից.
այժմու եթէ խնդրեալ էր ժամանակ ի պատճառս ինչ,
երթալ ի քաղաքս: — Հ. ուղեկից, այժմ թէ խնդրեալ
էիր քեզ ժամանակ...:

6. Հ. և հեթանոսաց, և բռնկութեամբ:

7. Ե. ժողովէր արծաթ և ոսկի. — Ս. ժողովեալ
էր քեզ արծաթ և ոսկի:

8. Ե. Յուղայ. — Ս. և Հ. Յուղայ:

9. Ե. (բռնի զի) վասն երեսուն արծաթոյն. մեր,
կասցի: — Ս. և վասն երեսուն արծաթոյ մերկացաւ: —
Հ. կը տարբերի Ս. և քի ինչ և — Ի.

10. Ե. մեծութենէ (եւ դեռ յառաջ կը վարեալ այսպէս)
զոր ունեցին զպէրքն և փարիսեցիք. քանզի ճեպէին
զգործն կատարել ետուն վաղվազակի զարծաթն զոր
խնդրեաց, զի մասնեացէ նոցա՝ զոր խնդրէին: — Ս. մե-
ծութենէն զոր ունէր. իսկ զպէրքն և փարիսեցիք քան-
զի ճեպեալ էին զգործն կատարել, ետուն վաղվազակի
զարծաթն զոր խնդրեաց, զի մասնեացէ զայն զոր խն-
դրէին: Ար զամենայն վասն մերոյ փրկութեան ի քեզ
կրիցեր Միտին որդի Աստուծոյ, տարեալ ամենայնի
հեղուկութեամբ և կամատրարար, պարզեալ հաւատացելոցս
ի քեզ զԹողութիւն միաց. և քեզ և Հաւր քում և սուրբ
Հոգւոյ զփառ յաւիտեանս: — Հ. մեծութենէ, զի կա-
ցին զպէրքն և փարիսեցիք. քանզի ճեպեալ էին զգործն
կատարել, ետուն վաղվազակի զարծաթն, զոր խնդրեացն,
զի մասնեացէ նոցա զայն, զոր նոցա խնդրէին իբրեւ
իշխանութիւն և փառք, յաւիտեանս ժամանակաց աւրհեալ
ամէն:

Կը պատմուի թէ՛ «Պատկանեան» բառս միևնախիպ թուրքերէն մականունին թարգմանութիւնն եղած ըլլայ, և իբրև թէ «միևնախիպ» = պատկան»ին պարսկերէնն ալ լիւրիտեհ (دستگیر) ըլլալուն, ծնունդ տուած ըլլայ «Բէստէն» անունին, զոր մեր բժիշկը զործածած է միշտ կից՝ իւր «Տէր Պետրոսեան» մականունին, Հաւանաբար՝ դիւրութեան համար ըլլալու էր, որ Միքայէլ բժիշկը՝ բացի իւր հօրը անունէն՝ որդեգրած էր «Բեստեհ» օտարաճնչին տիտղոսը, որով ճանչցուած Ֆիաց նա շարունակէ։

Ինչպէս որ ալ եղած ըլլայ այս անունին ծագումը, կարևորը գիտնալ մեզ համար այն է՝ թէ Միքայէլ նախապէս Կ. Պոլսոյ մէջ կրթուելէ յետոյ, իւր ուսումնասինէ Տէր Հօրը փոյթեռանդն զոհողութիւններով, եղբայրներուն հետ կը յղուի Վեներաի Միսիթարեան Հայրերուն դպրոցը, ուր իւր ուսումը աւելի զարգացնելով՝ կը սորվի զբարբար լեզու և իտալերէն ու լատիներէն, և միանգամայն կը պատրաստուի բժշկութեան. կը յաճախէ ապա Պիզայի բժշկական Համալսարանը, ուրկէ դէպի 1797 կամ 1799 թուականներուն փայլուն ըննութիւններով կը վկայուի Տոգորըր-բժիշկ։

Բաւական տարիներ իւր բժշկական արուեստը ի գործ կը դնէ իտալիոյ մէջ, բայց 1813ին կ'անցնի Եգիպտոս. կը հաստատուի փարաւոններու հրկրին մայրաքաղաքը։

*
**

Եգիպտոսի վերածնունդի տարիներն էին. հռչակաւոր Մէհմէտ Ալիի իշխանութեան բարեբաւոյն ժամանակը, երբ ոսկի և արծաթ առատօրէն կը տեղար հոն, և երբ մեծանուն Պօղոս Պէյ Եւսուֆ, Զմիւռնիացի այդ նշանաւոր Հայորդին, (որուն հետ Բէստէն ալ ունէր սերտ բարեկամութիւն), Եգիպտական կառավարութեան գլուխ անցած, զերիշխան վարչութեամբ հեղինակ կը հանդիսանար մեծամեծ բարեկարգութիւններու, ընկեր և զործակից ունեւ.

նալով իրեն ուրիշ երևելի Հայեր, որոնք՝ Եգիպտոսի Ժիֆթ Դարու Պատմութեան մէջ իրաւամբ ժառանգած են խիստ փառաւոր էջեր¹։

Բէստէն Տէր Պետրոսեան Նիկոսի ափերուն վրայ՝ շուտով ճարտար բժիշկի մեծ անուն կը հանէ, և շատ չանցած Եգիպտոսի բղեշխին անձնական բժիշկն ըլլալու հազուադէպ պատուին կ'արժանանայ։

Առաջին անգամ էր որ Հայ բժիշկ մը այդպէս կը փայլէր Եգիպտական աշխարհին մէջ. շատ յարգ կ'ունենայ բղեշխինը, սիրուելով կը սիրուի անկէ և բոլոր պատեհաբաղնեւ մէջ անոր ընկերանալով, անբաժան խնամատարը կ'ըլլայ²։

Եւ Մէհմէտ Ալի ալ քացարձակ և անյեղի վստահութիւն կ'ունենայ իւր բժիշկին, այնչափ որ երբ անգամ մը ծանր կեղծուելով կը հիւանդանայ, Բէստէն ինձամընդհանր ու ճարտարութեամբ ապաքինելով հանդերձ, զայն յատկապէս Եւրոպա կը յղէ 1817ին, որպէս զի Վիէնայի երևելի վարպետ-բժիշկ Ֆրանց Բիէթրոյի հետ խորհրդակցի իւր կատարեալ ապաքինումին համար³։

Բէստէն այս ճամբորդութիւնը կատարելէ ու բղեշխին փափաքին համաձայն անուանի բժիշկին զաղափարը ու առողջապահական յանձնարարութիւնները առնելէ յետոյ կը վերադառնայ Եգիպտոս, ի մեծ զոհունակութիւն Մէհմէտ Ալի բաշային, որ զինքը կ'ընդունի արքայապայել վարձատրութիւններով։

Բարձն ու պատիւը սակայն չեն շլացըներ բնաւ Բէստէնի աչերը. իւր արքունական վայելքին ու դիւրքին մէջ նա չի մոռնար բնաւ իւր Ազգը, ինչպէս նաև Հայ բժշկական գրագիտութեան խեղճուկ վիճակը, ու անոր ծառայութիւն մը մատուցանելու բուն սիրով՝ կը նստի զրեւ 1818ին իւր «ԲԺՇԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ» անունով ընդարձակ գործը, զոր հազիւ երեք տա-

1. «ՀԱՆՐԱՊԱՆԱՐԱՐԱՆ» 1898 էջ 367.

2. «ՀԱՆՐԱՊԱՆԱՐԱՐԱՆ» 1911 էջ 420.

3. «ԱՆԿ».

բիւն կ'աւարտէ, զի միջանկեալ ծանր հիւանդութիւն մը երեք ամիսի չափ կը տանջէ զինքը ու արգելք կ'ըլլայ անոր շարունակութեանը:

*
* *

1821 յունիս 18ին է որ Բէստէն ճամբայ կը հանէ իւր այս աշխատութիւնը և կը յղէ Վենետիկի վանքը՝ առ Հ. Գաբրիէլ Վ. Աւետիքեան, որպէս զի տպագրութիւն, ինչպէս կ'իմանանք անոր մէկ նամակէն, զոր հրատարակած եմ 1901ին: (Հ. ԱՄՍՍՐԵԱՅ 1901 էջ 81):

Ս. Ղազարի մամուլը զայն լոյս կ'ընծայէ 1822ին, գեղեցիկ ու խնամուած տպագրութեամբ, որուն բոլոր ծախքերը հեղինակը ինք կը հոգայ, ինչպէս կը կարդանք Հատորներուն ճակատը:

Կ'ենթադրեմ՝ որ 1822 տարիին Ապրիլ ամիսին մէջ տեղի ունեցած ըլլայ Առաջին Հատորին հրատարակութիւնը, Մայիսին ալ երկրորդինը, որովհետեւ Բէստէն երբ իւր գործը 1821 յունիս 18ի նամակովը Վենետիկ կը ղրկէ, Հ. Գաբրիէլ վարձապետէն կը ստանայ պատասխան մը՝ որ կը կրէ «1822 յունուար 19» թուականը, և որով կը տեղեկացնէ թէ ԲԺՇԿԱՐԱՆԸ արդէն յանձնուած է տպագրութեան. ուստի անհաւանական չէ ընդունիլ, թէ երեք ամիս մը գոնէ ողջոք եղաւ անոր աւարտումին:

Երկու միջակ հատորի մէջ ամփոփուած է Բէստէնի երկասիրութիւնը. ամէն մէկը 400ական էջ, բայց այնպիսի մանրիկ գիրերով, որ եթէ ուզենք զանոնք այժմեան սովորական տառերով վերատպագրել, անկասկած չորս հինգ հատոր բան կ'աւտագրենք:

Առաջին Հատորին Երեսգիրը, զոր շարադրած են նոյն իսկ Միխիթարեան տպագրիչները, հետեւեալն է.

ԲԺՇԿԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Բաժանեալ յերկուս հատորս

Ինքնաշան աշխատասիրութեամբ Պարոն ՄԻԳԱՅԷԼԻ ԲԷՍՏԷՆ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Բժշկի Եգիպտական բժէշխին և յատուկ
ծախիւք հեղինակին տպագրեալ

ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

Ի վերայ ազգի ազգի խօթութեան և նոցին պատճառաց, նշանաց և խնամատարութեանց

Ի Վենետիկ

Ի Տպարանի Սրբոյն Ղազարու

1822

Այրողը զրուած է ընտիր դասական գրարարով, և արդէն ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ Բէստէն Վենետիկի վանքին մէջ մայրենի լեզուն ուսած էր մեծանուն Հ. Գաբրիէլ Վ. Աւետիքեանէն և ասոր աշակերտէն՝ հռչակաւոր հայագէտ և քերթող Հ. Արսէն Բազրատունին:

Այս առաջին Հատորը սկիզբն ունի բաւական երկար Յառաջաբանութիւն մը, որուն մէջ Բէստէն՝ նախ բժշկական առուեստին զովաբանութիւնը ընելով, զայն «Աստուածային գիտոյրին» մը կը համարէ. փիլիսոփայութեան խիստ կարեւոր և պիտանի մէկ մասն է այն՝ կ'ըսէ, և ցաւելով կը ցաւի, որ մեր Ազգին մէջ եղած չին բնաւ հայերէն լեզուով բժշկական գրուածներ, թէպէտ միանգամայն ալ կը հաւատայ, թէ ոիշտ ժամանակը և օտար ցեղերու արինանհոգ բարբարոսութիւնները, որոնք շարունակ Հայ Ազգութեան չարաղէտ բաժինն եղած են, կու տուած՝ անհետացուցած ըլլան մեր նախնայորեալուն շատ մը գործերը ու աշխատասիրութիւնները, որոնց մէջ անպայման կը գտնուէին նաև Բժշկականներ:

*
* *

Ջարմանալի է դիտել, որ Բէստէն Տէր Պետրոսեան բժիշկէն առաջ, Յովակիմ Բժիշկ Օղուլուսեանը 1806ին իր «Նիփ

1. «ՀԱՆՐԱՅ ՄԱՍՏՐԵԱՅ» 1901 էջ 82.

բժշկական»ին Յառաջարանին մէջ նոյն ցաւը կը յայտնէր. թէ և ասոնցմէ դարեր առաջ ալ Միխիթար Հերացի բժշկապետը 1184ին «Ջերմանց Միխրարոսիոն»ը գրած պահուն ողբալով կ'ողբար Հայ բժշկական երկերու չգոյութիւնը, և իրաւամբ, որովհետեւ իր ատենը իրմէ հին Հայ բժիշկի մը աշխատութիւնը չէր յայտնուած: Ամիրտովմաթ Ամասիացի բժիշկը սակայն, հակառակը կ'ընէր և 1482ին գրի առած «Աղբիոսաց Անպետ»ին մէջ յիշատակելով կ'արձանագրէր հին և հնագոյն Հայ բժիշկին. բուն աշխատութիւնները, զորոնք՝ ժիւ-ժիւ դարերու Հայ բժշկական Պատմութեան խօսուն անդրինները կարելի է համարել:

Կ'Յրի որ ոչ Ողուլուխան, ոչ ալ Բէստէն տեղեկութիւն չունէին նախին Հայ բժիշկներու մասին. լսած չէին Միխիթար Հերացին, Ճուլին, Շմաւոն կամ Սարգիս, վաւերա՞մ բժիշկները, Ամիրտովմաթը, Ասարը, Պունեսաթը և ուրիշներ, որով՝ ուզած են զուցէ ինքզինքնին իբրեւ առաջինը ներկայացնել, Հայ բժշկական Մատենագրութեան համար գրիչ շարժող:

* *

Յառաջարանութեան այս մասէն յետոյ, Բէստէն կը գծէ երկար տեղեկութիւն մը իւր Բժշկարանին վրայ. տեղեկութիւն՝ ուրկէ կ'իմանանք, թէ այս Առաջին Հատորին մէջ ամէն տեսակ ախտերու զլխաւոր նշանները և պատճառները կը նշանակէ, և կը յանձնարարէ անոնց բուժումին համար հարկ եղած դեղերը ու ինքնատարուութիւնը. և կը յաւելու՝ թէ իր աշխատութիւնը կը շարադրէ՝ առաջնորդ առնելով երեսի հեղինակաւոր բժիշկներու փորձառութեան արդիւնքը:

Ամրող զործը կը բաժնէ 41 Գլուխներու, և ասոնք ալ շատ մը զլխիկներու, յօդուածներու և յօդուածիկներու: Հաբանցի ակնարկ մը միայն ասոնց վրայ, բաւական թող ըլլայ գաղափար մը կազմելու այս Բժշկարանին ընդարձակու-

թեանը և անոր բազմազունակ ճոխ պարունակութեանը մասին:

Առաջին Գլուխը կը խօսի՝ բոլոր տեղերու (fièvre) վրայ ընդհանրապէս, յետոյ մասնաւորապէս՝ ընդհատ (intermittente), յարալար (pérniciouse), սերնդնատ կամ շարունակ (continue), ջրական (nerveuse), շարախտաւատ (maligne), բույստեմ (rémittente), ստամոքական (gastrique) և այլն, կոչուած տեղերու վրայ. բաւական լաւ գիտական բացատրութիւններ կու տայ անոնց վրայ, բայց յայտնի է՝ որ տեղեկութիւն ընտելունի Միխիթար Հերացիի «Ջերմանց Միխրարոսիոն» լուրջ աշխատութեանը մասին, եթէ ոչ՝ Բէստէն աւելի ճոխացուցած պիտի ըլլար տեղապատում այս գլուխը՝ հայ նշանաւոր բժիշկին գաղափարներով:

* *

Երկրորդ Գլուխին նիւթն է՝ Ընդհանոր բորբոքումները (inflammation), և ի մասնաւորի ալ՝ ուղեղի (inflammation du cerveau), աչքի (ophtalmie), ականջի (otite), լեզուի (glossite) բորբոքումները, և ապա՝ որկորի բորբոքումը կամ փողուցաւորի (angine), յար փողացաւորի (angine gangreneuse), բորբոքում (péripleumonie) և լանդամաւորի բորբոքում (pleurite), ինչպէս նաև սրտի (cardite), ստոմաւոր (diaphragmite), ստամորսի (gastrite), փորոտեաց կամ ստորին որովայնի (entérite), լերի (hépatite), փայծաղի (splénite), երկուամանց (néphrite), փամփուտի (cystite), և արզանդի (métrite):

Հոս դիտելի է, որ Բէստէն՝ Եւրոպական Ախտաբանութեան մէջ ընդունուած ու նուիրագործուած՝ որ և է գործարանի մը բորբոքումը (inflammation) որակող ու յայտնող (ITE) վերջաւորութեան փոխանակ, կը գործածէ «բորբոքում» բառը: Այս կէտը վաղուց եւ ուշագործութեան առած ըլլալովս, 1882ին Պարիսի

մէջ ղեկ ուսանող եղած ժամանակս, երբ Ամբրոսիոս Գալֆայեանէ (կամ Լուսինեանէ), իր քով կը կանչուէի երբեմն, կարգ մը վիրարութեական գործիքներու կամ բժշկական բաներու վրայ տեղեկութիւններ, բացատրութիւններ տալու, որպէս զի անոնց հայերէնները գտնէր և կերտէր իւր Ֆրանսահայ ընդարձակ Բառարանին համար, առաջարկած էի՝ թէ արգիօք կալի չէ՞ր՝ որ մենք ալ թոքոքում բառին առաջին բոլոր վանկը ընդունէինք իբր համանշանակ «ITE» վերջաւորութեան, և ըսինք՝ յերպարոք (hépatite), յերպարոք (glossite) զերպարոք (glandite) ոսկրաբոք (ostéite), արգանդաբոք (métrite), ունկնաբոք (otite), տկնաբոք (ophtalmie), չորաբոք (névrite) և այլն:

Լուսինեան շատ պատշաճ գտնելով առաջարկս՝ ըստ այնմ նշանակել որոշեց Խալտային բառերը, ինչ որ դիւրին է հաստատել՝ կարգալով անոր հոյակապ Բառարանը, ըլլալ առաջին Տպագրութիւնը կամ Երկրորդը՝ որուն Յառաջարանութեանը մէջ ողբացեալ Տիկին Արշակունի թէոդիկ կը յիշատակէ և իմ երբեմնի աշխատակցութիւնս՝:

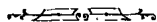
Արդի գրող Հայ բժշկներու ուշադրութեանը կը յանձնարարեմ այս, ու կը յարեմ, թէ գործարաններու բորբոքումները փոխանակ ԲՈՐԲ վերջաւորութեան, «տապ» մասնիկով որակելը սխալ մ'է. որովհետեւ՝ «տապ»-ը բորբոքում չի նշանակիր, այլ բորբոքումէ յառաջ եկած տապութիւնը, տաքութիւնը կամ ջերմութիւնը. (զի բոցէ գծագ մտտին խոշոյ ի շոք և զովագուցէ զրեզու իմ, զի տպակիս ի ՏԱՊՈՅ առախ: Դուռ: ԺԶ. 24):

ՏՕԹԹ. ՎԱՆ. Յ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՆԱԽՕՍՍԱԿԱՆ

ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԻՒՆ (ABSTINENCE)

Ապաշխարութիւն բառս այլևայլ նշանակութեամբ գործածուած է մեր լեզուին մէջ. Բուն իմաստն է՝ լրիւ յանձնաց վրայ զղջում, ցաւ զգալ և զգաստանալ, և ասոր համար կրել կամաւոր վիշտ, Նինուհացուց օրինակ՝ որ խորպով և մախրով և պահեցողութեամբ զվիշտին իրենց մեղաց համար եղած Աստուծոյ զայրոյթը: Սոյն բառը կը գործածուի նաև նշանակելու համար խոստովանութեան սուրբ խորհուրդը: Դարձեալ կը ներփակէ իր մէջ ժուժկալութիւն, պահեցողութիւն և այլ առաքինական գործեր: Իսկ ընդհանուր առմամբ կը հասկնանք բոլոր այն գործնական արտաքին զրկումներն, որոնց մարդս կամաւոր կերպով զինքը կ'ենթարկէ և ունի իր մէջ աստիճանաւորութիւն, ինչպէս Ա. Ժոսէփալոսին բոց կերակուրեմ, այսինքն չորեղէն անուշ միայն առնուլ, և ըստ Ս. Կարիփանու միայն առնուլ հաց, աղ և ջուր. ըստ առաքելական սահմանադրութեան կրնան առնուլ նաև բանջար և պտուղ: Եւ արգիւլուած բաներն են միս, ձուկ, հաւիթ, կաթ, կարագ, պանիր, գինի, ձէթ, և կը կոչուի այսպիսի պահեցողութիւնը՝ յոյսկերութիւն (xerophagie): Բ. Ժոսէփալոսին գինւոյ և միսի. Ս. Կիրեղ Երուսաղեմացի կ'ըսէ. կը հրաժարինք գինիէ և միսէ պահեցողութեամբ (Μη αποσπομεν ψάρον οίνου τε καὶ κρεῖων ἀπεχόμενοι): Գ. Պահեցողութիւն արիւնի և հեղձուցեալ մեղքերէ: Գործք առաքելոց կը հրամայէ զայս՝ քրիստոնէութեան սկզբնաւորութեան ժամանակ՝ որ էր հրէական սովորութիւն:

Ելեղեցւոյ նպատակն է՝ այս ժուժկալութիւններս հրամայած պահուն՝ մարմնաւոր մահացուցում ապստոյբել հաւատացեալներուն, զիրենք պահպանելու համար հոգեկան անկումներէ և աւելի արժանա-

1. «ՆՈՐ ԶՈՒՆՍԱԼԱՅ ԲԱԶՄԱՆ» Լուսինեան, Կ. Պոլսի Բ. Տիպ. 1910, Բ. Հատորին Յառաջարանութիւնը: